

Inspectie SZW
Ministerie van Sociale Zaken en
Werkgelegenheid

Arbeidsrisico's in de gehandicapten- zorg

Gerichte inspecties in uw branche

De belangrijkste arbeidsrisico's in de gehandicaptenzorg

Deze brochure vertelt u meer over de belangrijkste arbeidsrisico's in de gehandicaptenzorg, de branche waar uw organisatie bij hoort. U kunt lezen wat u daarvoor moet regelen en waar de Arbeidsinspectie bij inspecties op zal letten. Investeren in goede arbeidsomstandigheden draagt bij aan het gezond houden van uw werknemers en uw organisatie.

In de gehandicaptenzorg hebben de belangrijkste arbeidsrisico's te maken met:

- **fysieke belasting** pagina 13
- **agressie & geweld** pagina 16
- **biologische agentia** pagina 19

De Arbeidsinspectie controleert tijdens een inspectie specifiek op deze arbeidsrisico's. Met deze brochure kunt u zich hier goed op voorbereiden. Op andere onderwerpen inspecteert de Arbeidsinspectie alleen als daar een concrete aanleiding voor is.

In het eerste deel van deze brochure kunt u lezen:

- welke verplichtingen u als werkgever heeft
- hoe een inspectie verloopt

In het tweede deel vindt u:

- de belangrijkste arbeidsrisico's in uw branche uitgewerkt
- de inspectienormen per arbeidsrisico
- verwijzingen naar bestaande instrumenten en hulpmiddelen om aan de regels te voldoen

Deel 1

Veiligheid en gezondheid, uw zorg

Als werkgever moet u een zo goed mogelijk arbeidsomstandighedenbeleid voeren. Daarvoor organiseert u het werk zodanig dat dit geen nadelige invloed heeft op de veiligheid of de gezondheid van uw werknemers. Kennis van de risico's is hiervoor een belangrijke basis. Zo kunt u gericht zoeken naar oplossingen om de arbeidsomstandigheden te verbeteren. Dit doet u aan de hand van een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E).

RI&E en plan van aanpak

Een RI&E is voor iedere organisatie verplicht en richt zich specifiek op werknemers. Voor de gehandicaptenzorg (als onderdeel van Zorg & Welzijn) is een erkend branchespecifiek RI&E-instrument beschikbaar: 'ZorgRie' (zie: www.RIE.nl). Met de resultaten van de RI&E stelt u een plan van aanpak op. Deze RI&E biedt voldoende ondersteuning om dit zelf te kunnen uitvoeren. U bent verplicht uw RI&E inclusief het plan van aanpak te laten toetsen. Een gecertificeerde deskundige die aan uw organisatie verbonden is of een gecertificeerde arbodienst kan dit doen.

Voor het aanpakken van verbeteringen gelden de volgende uitgangspunten:

- Risico's moeten zoveel mogelijk aan de bron worden weggenomen (bijvoorbeeld bewoners zo veel mogelijk zelf laten doen bij het aankleden en wassen).
- Is deze bronaanpak redelijkerwijs niet mogelijk (vanwege technische, organisatorische en/of economische redenen), dan treft u maatregelen die voor alle werknemers gunstig zijn (bijvoorbeeld een tiltraining voor medewerkers).
- In sommige gevallen is het niet mogelijk om een aanpak aan de bron of een algemeen beschermende aanpak te kiezen. In die gevallen stelt u persoonlijke beschermingsmiddelen ter beschikking aan de werknemers, waarbij u er op toeziet dat deze ook gebruikt worden. Deze aanpak staat bekend als de arbeidshygiënische strategie.

De Arbocatalogus voor de gehandicaptenzorg is getoetst en beschikbaar. Hierin wordt aangegeven hoe u de zorg voor goede arbeidsomstandigheden kunt invullen. De catalogus is in te zien op: <http://www.profitvanarbeid.nl/>

Wilt u een uitzendkracht inhuren? Dan moet u het uitzendbureau inlichten over de risico's van de werkzaamheden. Stuur het deel van uw RI&E dat betrekking heeft op de werkzaamheden van de uitzendkracht op tijd naar het uitzendbureau. Zo zijn tijdelijke medewerkers op tijd op de hoogte van de risico's die samenhangen met de aangeboden werkzaamheden en de manier waarop uw organisatie deze aanpakt.

Wijziging arboregelgeving kleine bedrijven en organisaties

Vanaf 2011 hoeven werkgevers met ten hoogste 25 werknemers in een aantal gevallen de RI&E niet te laten toetsen door een deskundige. Dat mag alleen als zij gebruikmaken van een branchespecifiek en in de CAO opgenomen RI&E-instrument. Om in aanmerking te komen voor de vrijstelling van toetsing moet de werkgever wel onder de betreffende CAO te vallen.

Werkgevers met ten hoogste 25 werknemers zonder RI&E-instrument uit de CAO hoeven ook geen gebruik te maken van een deskundige voor het toetsen van de RI&E. Zij moeten dan wel gebruikmaken van een RI&E-instrument dat door werkgevers en werknemers in hun branche of sector is vastgesteld en dat is aangemeld bij de minister van SZW of bij een door de minister aangewezen instelling. De betreffende organisatie moet behoren tot de

branche waarvan het RI&E-instrument gebruikt wordt. Meer informatie hierover vindt u op www.rie.nl. Hier vindt u ook de branche-RI&E's die in de CAO's zijn opgenomen en de aangemelde branche-RI&E's.

Een andere wijziging van de Arbowet in 2011 houdt in dat u als werkgever de plicht heeft ervoor te zorgen dat uw werknemers kennis kunnen nemen van de RI&E.

De Arbeidsinspectie bij u op bezoek

Hoe verloopt een inspectie?

De Arbeidsinspectie inspecteert uw arbeidsomstandighedenbeleid op basis van de bepalingen in de Arbowet en -regelgeving. Bij aanvang van de inspectie in uw organisatie zal de inspecteur meestal vragen of een lid van de ondernemingsraad of de personeelsvertegenwoordiging bij de inspectie aanwezig wil zijn. Deze personen hebben op basis van de wet dit vergezelsrecht. Bovendien heeft de ondernemingsraad het recht om een gesprek met de inspecteur te vragen zonder dat u als werkgever daarbij aanwezig bent. De inspectie verloopt als volgt:

- De inspecteur kijkt op de werkplek hoe u de regels van de belangrijkste arbeidsrisico's naleeft.
- De inspecteur bespreekt zijn bevindingen met u of degene die u mag vertegenwoordigen. Het kan zijn dat u aan alle verplichtingen voldoet. Het kan ook zijn dat u dat niet of in onvoldoende mate doet, waardoor nadere afspraken over naleving worden gemaakt.
- De inspecteur legt geconstateerde overtredingen schriftelijk vast. Dit kan in de vorm van een waarschuwing of een eis. Bij sommige overtredingen kan de inspecteur direct een boeterapport opmaken. Deze brochure gaat over de belangrijkste risico's in uw branche. Mogelijk gelden er voor uw organisatie ook nog andere, specifieke regels of risico's. Deze risico's moet u ook in de RI&E en het plan van aanpak opnemen. Ook moet u maatregelen treffen om deze risico's weg te nemen of te verminderen. Voorbeelden van andere risico's in de gehandicaptenzorg zijn werkdruk en werk- en rusttijden.

U voldoet niet of onvoldoende aan de verplichtingen. In geval van overtredingen geeft de Arbeidsinspectie u een waarschuwing of stelt zij u een eis. U krijgt een waarschuwing als direct duidelijk is wat u moet doen om de overtreding op te heffen. U krijgt een eis als niet direct vanuit de wet duidelijk is wat u moet doen om de overtreding op te heffen. De Arbeidsinspectie geeft in deze eis aan wat u precies moet doen om aan de wettelijke verplichting te voldoen. Na een waarschuwing of een eis krijgt u enige tijd om de overtreding op te heffen. Dit wordt altijd gecontroleerd. Is de overtreding niet opgeheven binnen de gestelde termijn dan kunt u alsnog een boete krijgen. Bij een eis of een boete krijgt u altijd de mogelijkheid daar op te reageren en/of uw bezwaar kenbaar te maken.

Wat u nog meer moet weten

Voorlichting, onderricht en toezicht

Als werkgever bent u verplicht uw werknemers voor te lichten over de risico's die het werk met zich meebrengt. Ook moet u hen onderrichten over de maatregelen die deze risico's beperken of wegnemen. Voorlichting en onderricht is een belangrijke maatregel om ongevallen, verzuim en stagnatie in de zorg te voorkomen of te beperken. Als werkgever

moet u er bovendien op toezien dat de instructies en voorschriften worden nageleefd. Uw werknemers hebben daarin een eigen verantwoordelijkheid. Zij moeten met de nodige voorzichtigheid en zorgvuldigheid handelen en instructies opvolgen. De Arbeidsinspectie kan uw werknemer een boete geven als hij zich schuldig maakt aan ernstige overtredingen waarvan hij op grond van de voorlichting/opleiding had kunnen weten dat het om een overtreding van de wet gaat.

Preventiemedewerker

Iedere organisatie met meer dan 25 medewerkers moet een preventiemedewerker aanstellen of iemand binnen de organisatie de preventietaken laten uitvoeren. Deze medewerker speelt een belangrijke rol bij het maken van de RI&E en het plan van aanpak. Ook kan deze persoon een rol spelen bij het geven van voorlichting over arbeidsomstandigheden aan de (andere) werknemers en het onderzoeken van eventuele ongevallen in de organisatie. Heeft uw organisatie ten hoogste 25 medewerkers dan kunt u als werkgever zelf de taak van preventiemedewerker vervullen.

Bedrijfs hulpverlening

De Arbeidsinspectie kan ook op de organisatie van de bedrijfs hulpverlening (BHV) inspecteren. De BHV-organisatie is onderdeel van uw RI&E en het plan van aanpak. Een aantal zaken moet u in ieder geval op orde hebben. Zo moet - afhankelijk van de risico's in uw organisatie - één of meer werknemers zijn opgeleid als bedrijfs hulpverlener. Iedere BHV-er moet voor één of meer van de hulpverleningstaken (eerste hulp bij ongelukken, branden blussen en ontruimen) zijn opgeleid. Alle drie de hulpverleningstaken dienen hierbij vertegenwoordigd te zijn. Indien u een gebruiksvergunning heeft, staan daar mogelijk nog andere eisen in gerelateerd aan de BHV-taken. U kunt de BHV ook gezamenlijk met andere organisaties in uw omgeving realiseren.

Uw branche, de gehandicaptenzorg

Nederland telt ongeveer 170 zorg- en dienstverleningsaanbieders voor mensen met een handicap. Verspreid over circa 2000 locaties zijn daarbij in totaal 135.000 werknemers en zo'n 110.000 cliënten betrokken. In de gehandicaptenzorg werken relatief veel vrouwen (81%) en deeltijders. In deze branche zijn zowel verpleegkundige, verzorgende als sociaal-pedagogische vaardigheden van belang. De gehandicaptenzorg was in de afgelopen jaren de snelst groeiende branche in de zorgsector. Zorg wordt geboden aan:

- verstandelijk gehandicapten
- lichamelijke gehandicapten
- zintuiglijk gehandicapten
- meervoudig gehandicapten

Het ziekteverzuimpercentage is de afgelopen jaren gedaald. Deze tendens betreft ook het percentage ziekmeldingen en WAO-gevallen. Ongeveer een kwart van het verzuim is het gevolg van klachten aan het bewegingsapparaat. Instructies voor fysieke belasting, hulpmiddelen ter voorkoming van fysieke belasting en tilprotocollen worden daarom steeds vaker ingezet. Medewerkers in de gehandicaptenzorg ervaren ook psychische belasting, met klachten als vermoeidheid en onvoldoende afstand kunnen nemen. Systematische aandacht voor werkdrukfactoren en psychosociale arbeidsbelasting (zoals agressie en geweld) biedt mogelijkheden om deze arbeidsrisico's te voorkomen of te verminderen. Arbeidsomstandigheden, verzuim en re-integratie hebben de laatste jaren binnen de branche volop in de belangstelling gestaan. Het beleid van organisaties op dit terrein heeft succes gehad. Mede door activiteiten, producten en middelen die beschikbaar waren gesteld in het kader van het arboconvenant. Deze zijn inmiddels grotendeels opgenomen in de positief getoetste Arbo-catalogus voor de gehandicaptenzorg. Bijna alle organisaties die zorg bieden aan gehandicapten zijn aangesloten bij de branchevereniging Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN).

Belangrijk is een goede invulling van de eerste hulp bij ongelukken en het realiseren van een ontruimingsplan. Bij het ontruimen van een gebouw heeft iedere groepsleider/leidster een belangrijke taak en verantwoordelijkheid bij het begeleiden van zijn/haar eigen groep.

Deel 2

Belangrijkste
arbeidsrisico's

Dit deel van de brochure gaat dieper in op de belangrijkste arbeidsrisico's in de gehandicaptenzorg:

- fysieke belasting
- agressie en geweld
- biologische agentia

U kunt lezen wat het arbeidsrisico is, wat de gevolgen kunnen zijn voor de gezondheid en veiligheid van uw werknemers, en wat u moet regelen om dit te voorkomen. Hier zal de Arbeidsinspectie bij inspecties op letten. Aan het eind volgen verwijzingen naar bestaande instrumenten en hulpmiddelen die u helpen om aan de regels in de Arbowet te voldoen.

Hoe zijn de belangrijkste risico's bepaald?

De Arbeidsinspectie heeft de belangrijkste arbeidsrisico's in uw branche bepaald aan de hand van:

- de ongevallencijfers binnen uw branche;
- cijfers van aandoeningen die door het werk worden veroorzaakt (beroepsziekten)
- instroomcijfers op de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) en de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA)
- inschattingcijfers van risico's door de Arbeidsinspectie

Ook heeft de Arbeidsinspectie hierover overlegd met de branchevereniging VGN en de betrokken vakorganisaties.

Fysieke belasting

Fysieke belasting is de belasting die het houdings- en bewegingsapparaat van mensen (rug, nek, schouders, ledematen, gewrichten en spieren) ondervindt tijdens lichamelijke arbeid. Fysieke overbelasting kan leiden tot gezondheidsklachten, verzuim en zelfs uitval uit het arbeidsproces. Fysieke overbelasting hangt samen met de aard en de duur van de werkhouding, de grootte van de krachten die mensen aanwenden en de frequentie waarmee een taak wordt uitgevoerd.

Wat zijn de risico's?

In de gehandicaptenzorg zijn het vooral aandoeningen aan het houdings- en bewegingsapparaat die ziekteverzuim en langdurige uitval veroorzaken. Rugklachten en klachten aan de arm, nek en schouder komen het meeste voor. Er is sprake van een beroepsziekte als deze aandoeningen - mede - door het werk veroorzaakt worden. Voor het cliëntgebonden personeel in de gehandicaptenzorg veroorzaken de handmatig geleverde krachten bij het verplaatsen en verzorgen van cliënten vaak klachten. Denk hierbij aan het verplaatsen van cliënten binnen de grenzen van het bed of het verplaatsen vanuit bed of rolstoel naar elders. Een andere oorzaak van de klachten zijn de ongunstige werkhoudingen die medewerkers vaak innemen tijdens hun werk. Zoals tijdens het verplegen en verzorgen van cliënten op het bed, onder de douche en in bad. Ook tijdens de activiteitenbegeleiding of het aanbieden van de maaltijd staan of zitten medewerkers in deze branche vaak langdurig in dezelfde houding. Het werken met cliënten met overgewicht maakt de handelingen extra zwaar. Deze groep zal naar verwachting de komende jaren toenemen.

Bij het personeel van de ondersteunende diensten kunnen naast het handmatig tillen, duwen en trekken (vooral van diverse soorten karren) vooral de ongunstige werkhoudingen zorgen voor overbelasting. Het gaat dan om ongunstige houdingen tijdens werkzaamheden door personeel in de keuken, de technische dienst, de huishouding, de linnenkamer of bij beeldschermwerk. Voorbeelden van ongunstige werkhoudingen zijn het langdurig staan en met geheven armen voorbereiden van een maaltijd, het sorteren en vouwen van schoon wasgoed en het schoonmaken van slecht bereikbare plaatsen.

Wat moet u doen?

U organiseert de arbeid zo dat gevaar voor de veiligheid en gezondheid door fysieke overbelasting wordt voorkomen. Mocht dit redelijkerwijs niet mogelijk zijn, dan beperkt u de kans op fysieke overbelasting zoveel mogelijk. Dit doet u aan de hand van een risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E) en een plan van aanpak. Voor de gehandicaptenzorg is een branche-specifieke RI&E ontwikkeld (ZorgRie), die een goede handreiking biedt voor het inventariseren van de risico's. Per dienst of afdeling brengt u in kaart in welke mate

medewerkers fysiek belast worden. Bij overbelasting legt u vast welke oplossingen hiervoor zijn en wanneer u deze invoert. Dit betekent in de praktijk:

- Verplegend en verzorgend personeel gebruikt hulpmiddelen bij het verplaatsen, verzorgen en wassen/douchen van cliënten. Denk aan: elektrisch in hoogte verstelbare bedden, glijlakens, passieve en actieve tilliften, eenvoudig in hoogte verstelbare douchestoelen, baden en aankleedtafels. Bovendien is er voldoende manoeuvreerruimte voor de hulpmiddelen.
- Personeel van de ondersteunende diensten werkt waar mogelijk zittend, in een goede werkhouding. Zij krijgen daarvoor een doelmatige zitgelegenheid geboden. Dat betekent: met optimale ondersteuning van het lichaam en op de juiste werkhoopte (bij wisselende taken en/of werknemers is de werktafel in hoogte verstelbaar). Bovendien zijn alle materialen, hulpmiddelen en producten binnen handbereik en is er voldoende voet- en beenruimte. Daarnaast zijn er voldoende hulpmiddelen beschikbaar om zwaar tillen, duwen en trekken te voorkomen.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

De inspecteur bekijkt:

- Zijn de risico's van fysieke belasting per dienst of afdeling in kaart gebracht in een RI&E?
- Zijn er hulpmiddelen ter voorkoming van fysieke overbelasting voor het verplaatsen, verzorgen en wassen/douchen van cliënten aanwezig en worden ze gebruikt?
- Verricht het personeel van de ondersteunende diensten het werk waar mogelijk in een goede werkhouding en zijn er voldoende hulpmiddelen beschikbaar om zwaar tillen, duwen en trekken te voorkomen?
- Wordt er voldoende voorlichting en onderricht gegeven over fysieke belasting en meerspecifiek over het gebruik van de hulpmiddelen?

De Arbeidsinspectie beschouwt 'de Praktijkrichtlijnen fysieke belasting voor zorgverleners' en de hulpmiddelen en instrumenten die daarmee samenhangen als een geschikte invulling voor een goed arbobeleid fysieke belasting. Als er sprake is van één of meerdere overtredingen, stelt de inspecteur een eis tot naleving. U krijgt daarna enige tijd om de overtreding op te heffen.

Meer informatie

Uw branche heeft - grotendeels vanuit het arboconvenant - een aantal instrumenten ontwikkeld ter preventie en vermindering van fysieke belasting en deze opgenomen in de Arbocatalogus.

- > Werkpakket Pakketje Gezond: concrete handreikingen en instrumenten om de fysieke overbelasting weg te nemen.
- > Praktijkrichtlijnen voor Zorgverleners GHZ: richtlijnen om fysieke overbelasting bij cliëntcontacten te voorkomen.

- > Praktijkrichtlijnen Ondersteunende Diensten GHZ: richtlijnen om fysieke overbelasting te voorkomen, bij niet specifiek cliëntcontact.
- > BeleidsSpiegel GHZ: strategisch middel om een breed beleid fysieke belasting op te zetten.
- > TilThermometer : instrument om de fysieke belasting van zorgverleners in kaart te brengen aan de hand van de praktijkrichtlijnen voor zorgverleners GHZ (onderdeel van Pakketje Gezond).
- > Rugradar en radarkaart GHZ: instrument om de fysieke belasting van het personeel in de ondersteunende diensten in kaart te brengen.
- > Aktieblok GHZ: hulpmiddel om het probleem en de mogelijke oplossing in kaart te brengen, maar ook wie verantwoordelijk is voor de te ondernemen actie en binnen welke tijd dat moet gebeuren.
- > Het hulpmiddelenboekje voor zorgverleners: een compact overzicht van alle beschikbare hulpmiddelen fysieke belasting.

Bovenstaande kunt u downloaden via de volgende websites:

- > www.profitvanarbeid.nl/
- > www.goedgebruik.nl
- > www.gezondenzeker.nl
- > www.pregoplus.nl
- > www.vgn.org

Verwijzingen naar Arboret- en regelgeving

- > Arboretbesluit, artikel 5.2, 5.3 en 5.4 (ergonomische werkplekinrichting)

Agressie en geweld

Agressief gedrag van cliënten, bewoners of bezoekers is in de gehandicaptenzorg een belangrijke oorzaak van ziekte, arbeidsongeschiktheid en verloop van personeel. Het leidt tot stress en een grotere kans dat werknemers het werk niet meer aankunnen. Daarom is het belangrijk om maatregelen te treffen waarmee agressie en geweld kan worden voorkomen of beperkt. Een andere oorzaak van stress is een te hoge werkdruk. Dit onderwerp wordt hier niet nader uitgewerkt. Toch is het - gezien de mogelijke gevolgen - verstandig om ook aan de werkdruk aandacht aan te schenken.

Wat zijn de risico's?

Werknemers die te maken krijgen met agressie en geweld door cliënten, bewoners en bezoekers kunnen daardoor psychische gezondheidsproblemen oplopen, zoals slapeloosheid, een posttraumatisch stresssyndroom (PTSS) of andere psychische klachten. Uiteindelijk kan dat leiden tot langdurig ziek zijn. Psychische klachten als gevolg van agressie en geweld komen vrij veel voor in de gehandicaptenzorg. Uw instelling leidt schade als werknemers hierdoor minder productief zijn of als het ziekteverzuim hierdoor toeneemt.

Wat moet u doen?

Uw organisatie of instelling moet zich richten op het beschermen van werknemers tegen agressie en geweld én de nadelige gevolgen daarvan. Dit doet u aan de hand van een grondige en actuele risico-inventarisatie en -evaluatie (RI&E). Voor de gehandicaptenzorg is een branche-specifieke RI&E beschikbaar: de ZorgRie. De maatregelen die getroffen moeten worden om de risico's te beheersen legt u vast in een plan van aanpak en waar nodig in een zorgplan voor de betreffende cliënt of bewoner.

U kunt uw aanpak op dit punt beoordelen aan de hand van de volgende vragen:

1. Wordt er bij het inventariseren en evalueren van de actuele risico's t.a.v. agressie en geweld extra aandacht besteed aan risicovolle taken, locaties, werktijden, cliënten en bewoners?
2. Is er een procedure voor het melden, registreren en analyseren van agressie- en geweldsincidenten?
3. Krijgen de betreffende medewerkers voldoende voorlichting, instructies en training m.b.t. agressie en geweld?
4. Is er een protocol vastgesteld over hoe te handelen bij agressie- en geweldsincidenten?
5. Zijn er afdoende organisatorische en personele maatregelen getroffen, gericht op risicovolle taken, locaties, werktijden, cliënten en bewoners?
6. Zijn de benodigde technische en bouwkundige voorzieningen getroffen om agressie en geweld te voorkomen dan wel te beperken?

7. Is er een goed werkend alarmsysteem of communicatiemiddel met daaraan gekoppeld een adequate alarmprocedure, waarmee snelle assistentie is gewaarborgd?
 8. Is de opvang, ondersteuning en eventuele nazorg voor slachtoffers van agressie- of geweldsincidenten goed geregeld?
 9. Worden de nodige maatregelen richting de dader getroffen om de kans op agressief gedrag in de toekomst te voorkomen of te beperken?
 10. Wordt het pakket van maatregelen m.b.t. agressie en geweld regelmatig geëvalueerd?
- Kunt u al deze vragen met ja beantwoorden, dan is uw organisatie op de goede weg om agressie en geweld tegen te gaan. U kunt overigens bij de aanpak van agressie en geweld gebruik maken van de Arbocatalogus gehandicaptenzorg en het Werkpakket agressie, dat daar deel van uit maakt.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

De Arbeidsinspectie controleert of u actief beleid voert rondom agressie en geweld zodra er sprake is van blootstelling aan dit risico. De inspecteur interviewt hiervoor enkele medewerkers om te onderzoeken hoe vaak en in welke vorm zij te maken krijgen met agressie en geweld. Als blijkt dat er agressie-incidenten plaats vinden zal de inspecteur aan de hand van de bovenstaande vragen nagaan of u afdoende maatregelen heeft getroffen.

Meer informatie

- > www.rie.nl
- > www.zorgrie.nl
- > Arbocatalogus gehandicaptenzorg

Verwijzingen naar Arbowet- en regelgeving

- > Arbowet, artikel 1, 3, 5 en 8
- > Arbobesluit, artikel 2.15

Biologische agentia

Werknemers in de gehandicaptenzorg kunnen in aanraking komen met allerlei bacteriën, virussen en parasieten: biologische agentia. Hierdoor kunnen zij infecties oplopen en ernstig ziek worden.

Wat zijn de risico's?

Een werknemer die door zijn werk een infectieziekte of eczeem krijgt, heeft een beroepsziekte. In uw branche komt dit voor en leidt het tot ziekteverzuim en soms tot arbeidsongeschiktheid. Strikte hygiënemaatregelen vormen de belangrijkste basis voor het voorkomen van infectieziekten. Veel en vaak handen wassen (een belangrijke hygiënemaatregel) kan echter weer zorgen voor een nieuw probleem: eczeem, een van de meest voorkomende beroepsgelateerde aandoeningen in de zorgsector. Eczeem kan ook ontstaan door het langdurig dragen van handschoenen. Zijn deze handschoenen van latex, dan lopen medewerkers bovendien kans op een latex-allergie. De preventie van infectieziekten aan de ene kant en de kans op huidaandoeningen aan de andere kant, vereist dus maatwerk.

Verschillende biologische agentia

Biologisch agens (cat 3)	verspreidt zich via	kans op besmetting bij
TBC	de lucht	inademen
MRSA bacterie	direct contact	wassen van de cliënt, bedden verschonen, verzorgen van een wond
Scabiës mijt	direct contact	wassen van de cliënt, bedden verschonen, verzorgen van een wond, aanraken van wasgoed of kleding
Hepatitis B en C virus	bloed-bloed contact	prik-, snij- of bijtincident, spatten van besmet bloed
Hepatitis A	fecaal-oraal contact	wassen van de cliënt, bedden en kleding verschonen
Clostridium difficile	fecaal-oraal contact	wassen van de cliënt, bedden en kleding verschonen
HIV	bloed-bloed contact	prik-, snij- of bijtincident, spatten van besmet bloed

Wat moet u doen?

In de gehandicaptenzorg wordt voor iedere cliënt een behandelplan gemaakt. Op basis daarvan kan een organisatie de belangrijkste arbeidsrisico's goed in kaart brengen, voorlichting geven en maatregelen uitvoeren en evalueren. Zo ontstaat er een directe relatie tussen de behandeling en verzorging enerzijds en de bescherming van de medewerkers anderzijds; maatwerk dus. Verder meet u het (gewenste) effect van de maatregelen bij de medewerkers en onderzoekt u de incidenten met als doel: minder (prik)accidenten, infectieziekten en eczeem. Een goed arbeidsomstandighedenbeleid tegen blootstelling van medewerkers aan biologische agentia ziet er als volgt uit:

- U beoordeelt de aard, mate en duur van de blootstelling aan biologische agentia.
- U brengt het risico voor alle werknemers (inclusief uitzendkrachten, stagiaires en leerlingen) in kaart.
- U beschrijft de maatregelen die nodig zijn om blootstelling te voorkomen of te beperken en voert ze uit. Dit komt meestal neer op een combinatie van technische en organisatorische maatregelen aangevuld met persoonlijke beschermingsmiddelen, hygiënische maatregelen en vaccinatie.
- Bij infectieziekten waarvoor verpleging in isolatie nodig is, zijn er specifieke maatregelen vereist zoals het dragen van handschoenen en/of adembescherming.
- U geeft voorlichting aan werknemers over de mogelijke gevaren die zij lopen en de maatregelen om blootstelling te voorkomen. U geeft voorlichting over het gebruik van beschermingsmiddelen, de hygiënische voorschriften en wat te doen bij incidenten.
- U toetst regelmatig of de opgedane kennis nog steeds bekend is (bijvoorbeeld in het werkoverleg).
- Iedere werknemer die kans loopt op besmetting kan zich arbeidsgezondheidskundig laten onderzoeken.
- U meldt incidenten of ongevallen met agentia van categorie 3 aan de Arbeidsinspectie. Bijvoorbeeld incidenten waarbij besmetting mogelijk zorgt voor een TBC, HIV of hepatitis B of C infectie (deze infecties zijn een gevolg van categorie 3 agentia).
- U handelt na een incident waarbij bloed-bloedcontact optrad volgens een post-expositie protocol (zie de Leidraad Prikaccidenten van het Nationaal Hepatitis Centrum).
- Wanneer zich beroepsziekten en/of (prik)incidenten voordoen, onderzoekt u de oorzaak daarvan en neemt u maatregelen.
- Werknemers die kans lopen intensief met bloed in contact te komen, moet u in de gelegenheid stellen zich (op kosten van de werkgever) te laten vaccineren tegen hepatitis B.

Praktische tips:

- Om prikincidenten te voorkomen, zijn speciale veilige naaldsystemen en naaldbekers verkrijgbaar.
- Gebruik van handalcohol (isopropanol) voor ontsmetting en gerichte handverzorging is onderdeel van een volledig huidpreventieprogramma om eczeem als gevolg van veelvuldig handen wassen te voorkomen.

Hoe inspecteert de Arbeidsinspectie?

De inspecteur bekijkt:

- Zijn de risico's met betrekking tot blootstelling aan biologische agentia in de RI&E voldoende in kaart gebracht?
- Zijn de bijhorende beheersmaatregelen genomen?
- Zijn de juiste personen gevaccineerd?
- Hebben werknemers na een (prik)incident snel toegang tot een adequate beoordeling en behandeling?
- Worden (prik)incidenten geanalyseerd en zonodig verbeteringen doorgevoerd?
- Is gewaarborgd dat werknemers voldoende zijn voorgelicht over de risico's en te nemen maatregelen? Als er sprake is van één of meerdere overtredingen, zal de inspecteur een waarschuwing geven of eis tot naleving stellen. U krijgt daarna enige tijd om de overtreding op te heffen.

Meer informatie

- > Preventiehandleiding Gehandicaptenzorg, cd-rom uitgave Nationaal Hepatitis Centrum en VGN
- > www.vgn.org (raamovereenkomst Prikpunt)
- > Nationaal Hepatitis Centrum, www.hepatitis.nl
- > Werkgroep Infectie Preventie (WIP), www.wip.nl
- > Landelijke Coördinatiestructuur Infectieziektebestrijding (LCI), www.infectieziekten.info
- > Nederlands Kenniscentrum Arbeidsdermatosen (NECOD), www.necod.nl
- > Model Risico-inventarisatie en -evaluatie voor het beoordelen van bloedoverdraagbare aandoeningen
- > Leidraad Prikaccidenten, www.hepatitis.nl
- > Leidraad hepatitis B vaccinatie, www.hepatitis.nl
- > Preventie van handeczeem, www.staz.nl; publicaties nr. 2
- > Arbocatalogus, www.profijtvannarbeleid.nl

Verwijzingen naar Arbowet- en regelgeving

- > Arbobesluit, artikel 4.84, 4.85, 4.87, 4.89, 4.91, 4.93, 4.95, 4.97, 4.98 en 4.102
- > Arbobeleidsregel, 4.87-2 en 4.91

Colofon

Deze brochure is een publicatie van de Arbeidsinspectie, per 1 januari 2012 opgegaan in de Inspectie SZW.

Disclaimer

In deze brochure staan de belangrijkste arbeidsrisico's in de gehandicaptenzorg, de branche waartoe uw organisatie behoort. U kunt lezen hoe de Arbeidsinspectie op deze risico's inspecteert. Mogelijk zijn niet al deze risico's in uw organisatie aan de orde, dan is dat deel van de tekst niet op u van toepassing. Is er in uw organisatie sprake van risico's die niet in deze brochure zijn genoemd, dan moet u deze risico's ook opnemen in de RI&E en het plan van aanpak. Ook moet u maatregelen nemen om deze risico's weg te nemen of te verminderen. De regels waar het in deze brochure over gaat zijn bestaande regels. Meer informatie vindt u op www.inspectieszw.nl en www.arbonieuwestijl.nl. Het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid is niet verantwoordelijk voor informatie op websites van derden waarnaar in deze brochure wordt verwezen. Aan de tekst van deze brochure kunnen geen rechten worden ontleend.

In deze brochure gaat het over arbeidsrisico's die relevant zijn in uw branche. Het feit dat bijvoorbeeld geluid als risico genoemd wordt betekent: de ervaring in uw branche leert dat er zich situaties kunnen voordoen waarbij, door blootstelling aan dit type gevaar, er een kans is op gezondheidsschade.

Nadere informatie

U kunt deze brochure in digitale vorm vinden op www.inspectieszw.nl. Daar vindt u ook meer informatie over de verwijzingen naar bestaande instrumenten en hulpmiddelen in deze brochure. Alle Arboret- en regelgeving vindt u op www.overheid.nl. Extra exemplaren van deze brochure zijn aan te vragen via 1400 (lokaal tarief) of www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties.

Deze brochure is een publicatie van de Arbeidsinspectie, per 1 januari 2012 opgegaan in de Inspectie SZW.

De Inspectie SZW maakt deel uit van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Inspectie SZW

Postbus 820

3500 AV Utrecht

Telefoon: 0800 – 5151 (gratis)

www.inspectieszw.nl

